

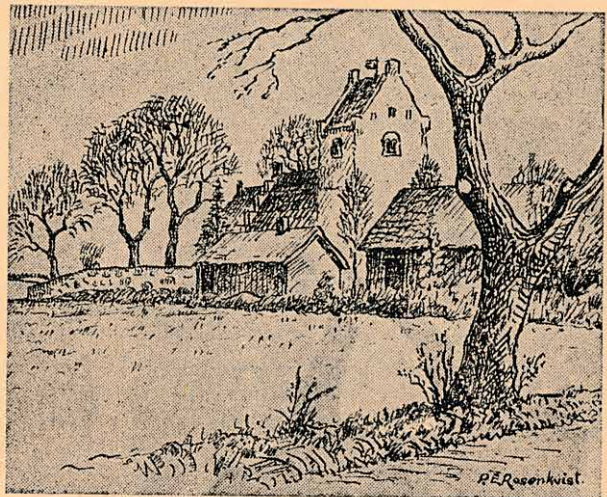
BYARBORNET

Skånsk Revy

NUMMER

I

1952

**DEN SKÅNSKA
HEMBYGDSTIDNINGEN**

PRIS 1 KR.

PRÄSTGÅRDARNA —

Betydelsefulla kulturcentra på vår landsbygd

av

BERTIL DANIELSSON

Kyrkan i vår tid har förlorat något av sin forna betydelse. Prästen har som följd härav inte samma inflytande över en bygd och dess befolkning, som han hade en gång i tiden. Det fanns en tid, då han så gott som ensam representerade lärdomen och bildningen. Prästen, skolläraren och klockaren voro länge lärdomstriumviratet i en församling och torde väl vara så alltjämt i vissa landsändar.

Till en präst eller prost såg man upp som till Gud Fader själv. Han skulle allting bestyra. Han härskade ensam över kyrkan, men hans myndighet och inflytande omfattade även mycket annat i församlingen. Hans omsorger gällde skolan och undervisningen, både det världsliga och andliga församlingslivet. Hans intresse och deltagande omfattade varje församlingsbos väl och ve och göra väl så ännu, när han är som bäst.

Förr i tiden nådde prästen lättare kontakt med sina församlingsbor, både i sina tal och tankar. Befolkningen mötte mangrant upp i kyrkan om söndagarna. I husförhörens tid råkades prästen och församlingsborna även under veckan. Då kunde församlingens herde vara sträng, fordrande och tillrättavisande, om inte förhöret gick "som en dans". Det var inget förbarmande. Ung som gammal skulle kunna budorden, hämtade ur Luthers stora och lilla katekes.

Som predikare och undervisare och som övervakare av folkskoleundervisningen hade prästen en kulturuppgift att fylla i de svenska bygder, där inga andra kulturfläktar drogo fram. I prästgården brann bildningens och lärdomens lampa. På sitt arbetsrum satt prästen ofta lutad över någon foliant, som även kunde vara annan än rent teologisk skrift. Mången bygds historia har utforskats genom någon församlingens hembygdsintresse. Kulturhistoriska och folkhistoriska arbeten ha tillkommit genom det allmänna, humanistiska intresse mången prästman hyst vid sidan om predikogärningen. I mindre pastorat men även annorstädes har prästen under vardagen haft tid till intellektuell odling vid sidan om sina ämbetsysslor. Prästen har genom sin djupare bildning, vakenhet och vidare överblick lättare än andra kunnat fånga de kulturens fläktar, som dragit fram över landet. Till prästgården ha många nya böcker letat sig fram, innan de blivit kända och lästa av någon annan församlingsbo.

Prästen har varit en föregångare, en nydanare, i många avseenden. På den tiden, då hans lön helt eller delvis utgick in natura eller som avkastning från präst-

bostället, var prästen i åtskilliga fall en dugande och intresserad jordbrukare, som skötte sitt ställe mönstergillt efter alla konstens regler. Många rön och erfarenheter på lantbrukets och trädgårdsodlingens områden ha först gjorts på något prästboställe i landet. Ätminstone kan man vara säker på att lantbruksforskningens rön i denna vetenskaps barndom först tillgodogjordes och omsattes av jordbrukande prästmän, som hyste ett levande intresse för jorden och dess skötsel. Och sådana funnos lite varstans. Bönderna här i landet ha därför i så gott som alla tider haft anledning se upp till sin präst eller prost med vördnad och aktning för hans kunnighet och duglighet i både andliga och världsliga ting.

I prästhemmet brann trons, flitens och framstegets heliga eld. Den värnades och hölls levande. Många prästmän voro lika dugliga på det praktiska livets område som på det andliga. De blevo sålunda i flera avseenden föredömen i en bygd; de kunde leda och gestalta en bygds liv, genom t. ex. kommunalt inflytande, rycka upp densamma, ge den anseende och karaktär. Vad har t. ex. inte prästen betytt för vägväsendets utveckling i en bygd, för sociala förbättringar, inom skolväsendet, fattigvården och sjukvården. Under allt detta får man naturligtvis inte bortse från deras egentliga uppgift: själavårdarens. Den förutsätter mången gång inte endast en god kristlig grund, en varm religiositet utan också människokänedom och psykologisk blick.

Man får heller inte förglömma prästfruns, pastorskans eller prostinnans, roll i det kyrkliga livet och församlingsarbetet i övrigt. Som maka och mor till en oftast stor barnskara har hon haft betungande uppfostringsplikter förutom de skyldigheter i representationshänseende, som tillkomma varje prästfru i en församling, i all synnerhet då i en stor livaktig sådan, där hon kommer att ta aktiv del i många kvinnoföreningars arbete av kyrklig eller social art.

Åtskilliga äro de prästmän, som utgått från svenska lanthen. Ett närmare studium av vårt prästerskaps historia skall kunna lämna många rörande bevis på den kamp dessa studiebegåvade bondsöner haft att föra mot fattigdom och umbäranden, för framtid och utbildning. I svenska prästhem återigen ha många stora kulturpersonligheter sett dagens ljus. Jag behöver endast nämna namnen på några av våra mest betydande svenska diktare under olika tidsskeden, såsom Olof von Dalin, Johan Henrik Kjellgren (1700-talet), P. D. A. Atterbom (början av 1800-talet), Erik Johan Stagnelius (1800-talets början), Esaias Tegnér och Per Henrik Ling (också under 1800-talet). Utvecklingslinjen, då det gällt svenska kulturpersonlighetens framträdande i synnerhet av mera geniala mått, anses ju ha gått från bonde till präst och sedan — tredje led — lett fram till geniet. Naturligtvis får man ta en sådan slutsats med reservation. Geniet har som bekant också framträtt på andra vägar, ja, på de underligaste.

Att prästen slagit vakt om många betydande kulturvärden är obestriddigt. När det gäller kyrkan och dess konst torde det till stor del vara prästerskapets egen förtjänst att kyrkorna så väl bevarats i likhet med den kyrkliga konsten, om också inte alla ägt sinne för denna senare.

Nyss nämnde jag prästerskapets insatser på skolväsendets område. I detta sammanhang bör också nämnas prästernas medverkan i kommunerna vid skapandet

Byabornet

av folkbiblioteken. Kyrkan hade i regel sedan gammalt ett eget bibliotek. Detta fick stundom utgöra stommen till sockenbiblioteket eller slogs samman med detta, där särskilt sådant fanns förut. Kyrkoherden i en församling lade på så sätt inte endast grunden till ett blivande sockenbibliotek utan blev i fortsättningen även den egentlige bibliotekarien eller den som anskaffade nya böcker och svarade för bibliotekets utvidgning och skötsel. Präster med en alltför ensidig kyrklig inställning kunde kanske på samma gång lägga hinder i vägen för en naturlig utveckling i bildningsarbetet genom ensidighet vid val av litteratur och felaktig eller orättvis bedömning av vissa författare, som inte stodo i hög kurs eller erkändes som goda författare av en strängt ortodox ordets förkunnare. Det finns exempel på präster, särskilt under vissa skeden av svensk kyrkohistoria, som varit motståndare till litterära och konstnärliga strömningar, ja, som bekämpat dem.

Bortser man emellertid från vissa sådana yttringar, så har prästerskapet otvivelaktigt betytt mycket för kulturarbetet i svenska bygder. De ha utgjort en hälsosam motvikt mot dåliga inflytelser och smakförskämning inom både konst och litteratur och på samma gång en garanti för att en ideell-kristlig linje följts vid uppgörande av skol- och bildningsprogram ute i de svenska bygderna.

Samma pietet, som från prästerligt håll visats för kyrkornas bevarande och prydande, har även gällt de gamla prästgårdarna i samband med renovering eller ombyggnad. Det är en säregen stil och skönhet över en sådan typisk gammal prästgård på landet, rödmålad med vita knutar, inbäddad i lummig grönska och oftast omgiven av en stor, vacker trädgård eller park. Den kunde stundom te sig pampig, stundom rätt liten och oansenlig. Man kunde redan i dess yttre någon gång avläsa, om det var ett fett eller magert pastorat, som församlingsherden hade anförtrotts i sin vård. Men vilken sällsam frid vilar ej oftast över en sådan lantlig prästgård. Kommen innanför dess grind, inunder de åldriga trädens kronor, känner man sig nästan förflyttad till en annan värld. Man vet inte riktigt, vad det är, som förorsakar denna känsla och gör, att man förnimmer en sådan sällsam frid. Man får kanske bästa förklaringen till det, om man, stillsamt och tålmodigt lyssnande, får förmånen att följa den åldrige kyrkoherden på en vandring genom parken eller trädgården, höra honom berätta om gamla tider och människor, om sina företrädare och allt ur hans eget och deras förflutna, som är förknippat med prästgården. Utan att personligen äga den, ha de likväl satt sin prägel på den. Deras liv, gärning och personlighet ha bidragit till att ge den dess form, dess stil, dess själ. Ty det är hemmets själ, dess värme och innerlighet, man så starkt förnimmer i en sådan fin, gammal prästgård, såsom sällan i ett annat, helt vanligt nutidshem.

Från prästgården strömma fläktar ut över bygden och landet, som äro välgörande, andligt hälsosamma. Låt oss därför vårda oss om det arv vi äga i vår svenska kyrka och den svenska prästgårdskulturen.
